

Wybrane megatrendy wpływające na przestrzeń Wrocławia w latach 2012-2021

Alicja Zakrzewska-Półtorak

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
e-mail: alicja.zakrzewska-poltorak@ue.wroc.pl
ORCID: 0000-0002-5752-0002

Agata Pluta

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
e-mail: agata.pluta@ue.wroc.pl
ORCID: 0000-0001-6814-9010

Anna Szulc

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
e-mail: anna.szulc@ue.wroc.pl
ORCID: 0000-0003-3485-9203

Cytuj jako: Zakrzewska-Półtorak, A., Pluta, A. i Szulc, A. (2023). Wybrane megatrendy wpływające na przestrzeń Wrocławia w latach 2012-2021. W: D. Rynio, A. Zakrzewska-Półtorak (red.), *Przestrzeń i regiony w nowoczesnej gospodarce. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Korenikowi* (s. 93-106). Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

Streszczenie: Przedmiotem badania są wybrane megatrendy demograficzne analizowane z punktu widzenia rozwoju przestrzeni miejskiej Wrocławia. Okres badawczy obejmuje lata 2012-2021. Celem opracowania jest ogólna charakterystyka przebiegu i oddziaływania wybranych megatrendów w warunkach lokalnych na przykładzie Wrocławia. Wykorzystane metody to: opisowa, graficzna, proste metody statystyczne, analiza porównawcza oraz studium przypadku. Główne wnioski to: we Wrocławiu w badanym okresie zaobserwowano trendy srebrnego tsunami oraz migracji na obszary niezurbanizowane oraz powiązanej z nią suburbanizacji; nie wystąpiło natomiast zjawisko depopulacji. Megatrendy są nieuchronne, ale możliwe jest dostosowanie się do nich w wymiarze lokalnym, np. poprzez politykę miejską, w tym przestrzenną. Kluczowe jest obserwowanie i bieżące reagowanie na zmiany pojawiające się w przestrzeni miasta oraz analiza zmian zachodzących w wymiarze międzynarodowym, które mogą wpłynąć na lokalną gospodarkę w kolejnych latach.

Słowa kluczowe: srebrne tsunami, migracje, suburbanizacja, rozwój przestrzenny, nieruchomości mieszkaniowe.

1. Wstęp

Celem opracowania jest ogólna charakterystyka przebiegu i oddziaływania wybranych megatrendów w warunkach lokalnych. Jako studium przypadku wykorzystano Wrocław, który jest przykładem dużego miasta, wymagającego ciągłej uwagi badawczej w związku z dynamicznym rozwojem przestrzennym i szybkim zagospodarowaniem przestrzeni miejskiej. Okres badawczy to lata 2012-2021, za który zebrano kompleksowe i porównywalne dane. Analizie poddano następujące megatrendy: depopulację, srebrne tsunami oraz migracje. Dotyczyły one sfery społecznej i zostały wybrane ze względu na znaczenie dla zagospodarowania przestrzeni i kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej Wrocławia obecnie (I połowa 2023 r.) oraz w kolejnych latach, a nawet dziesięcioleciach.

W badaniu zastosowano metodę opisową, graficzną, proste metody statystyczne, analizę porównawczą oraz studium przypadku. Wykorzystano dane statystyczne z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego (prezentujące stan na dzień 31 grudnia w badanych latach), zbiory danych z Systemu Informacji Przestrzennej Wrocławia oraz źródła wtórne.

2. Zdefiniowanie megatrendów

Pojęcie megatrendu i megatrendów występuje w literaturze przedmiotu od wczesnych lat 80. XX wieku. Po raz pierwszy użył ich w swej publikacji J. Naisbitt (1982), który zdefiniował megatrend jako głębokie, powolne i trwałe zmiany, które zachodzą przez co najmniej kilka cykli ekonomicznych i wywierają wpływ na różne dziedziny życia, gospodarki itp. Są to zjawiska, które można określić jako uniwersalne, podstawowe tendencje rozwojowe, nadające kształt nadchodzącej przyszłości (Stacewicz, 1996). W nieco innym ujęciu megatrendy są przedstawiane jako globalne siły, które są ze sobą połączone i wzajemnie na siebie wpływają oraz oddziałują na wszystkich ludzi, bez względu na miejsce zamieszkania. Za ich pośrednictwem zachodzą zmiany w społeczeństwie, kulturze i gospodarce (Bajor i Kłosowski, 2015).

Cechą charakterystyczną tych zmian jest globalne rozprzestrzenianie się i ponadnarodowe oddziaływanie. Megatrendy najczęściej są klasyfikowane w ramach następujących podstawowych grup: społeczne (w tym m.in. demograficzne, kulturowe), gospodarcze, polityczne, środowiskowe i technologiczne. Główną cechą charakterystyczną współczesnych megatrendów jest dynamizm procesów gospodarczych, który przyczynia się do zwiększonej niepewności i powstawania nowych zjawisk. Nieznane dotąd zjawiska są obecne w różnych dziedzinach życia człowieka i mają wpływ na reorientację norm, postaw i stereotypów (Korenik, 2013). Duża zmienność współczesnych megatrendów w konsekwencji prowadzi do trudności w zakresie ich trafnego przewidywania, jednak ich określanie jest istotne m.in. ze względu na identyfikowanie przyszłych potrzeb społecznych. Tym samym ich wyznaczenie jest przydatnym narzędziem służącym formułowaniu kierunków rozwoju (Prandecki, 2012).

Infuture Institute od kilku lat opracowuje narzędzie, które jest określane mianem mapy megatrendów. Jest to corocznie wydawane kompleksowe opracowanie przygotowane w oparciu o sytuację społeczno-gospodarczą roku poprzedzającego dany rok, obejmujące ok. 50 trendów. Megatrendy obowiązujące w 2021 r. zostały podzielone na 7 kategorii przewodnich (Infuture Institute, b.d.):

- zmiany demograficzne,
- utrata spójności społecznej,
- kryzysy zdrowotne,
- deglobalizacja,
- świat lustrzany,
- biologia technocentryczna,
- transformacja klimatyczna.

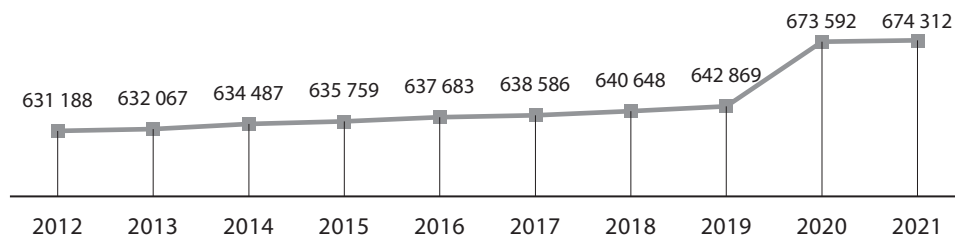
Najważniejsze trendy są również uszeregowane pod względem horyzontu czasowego: *new normal*, *reactive zone*, *innovation zone*, *foresight zone*. Pierwsza kategoria odnosi się do aktualnie obowiązujących trendów, druga ukazuje procesy, które w krótkoterminowej perspektywie staną się dominujące (do 5 lat), kolejna grupa to średnioterminowa perspektywa (5-20 lat), ostatnia zaś ma za zadanie ukazać istotne zagadnienia w perspektywie długoterminowej (powyżej 20 lat) (Infuture Institute, b.d.).

3. Wybrane megatrendy demograficzne we Wrocławiu

W Polsce współcześnie można zaobserwować trzy równoległe zachodzące procesy osadniczo-demograficzne, takie jak: (1) depopulacja znacznej powierzchni kraju (co najmniej 70%); (2) koncentracja ludności w najbardziej atrakcyjnych aglomeracjach (tj. warszawskiej, krakowskiej, poznańskiej, trójmiejskiej, wrocławskiej); (3) suburbanizacja (Śleszyński i Kukołowicz, 2021). Procesy te obejmują nie tylko zmiany liczby ludności, ale również zmiany struktury wiekowej (starzenie się społeczeństwa). W ramach megatrendów demograficznych we Wrocławiu, pokrywających się ze zjawiskami zachodzącymi na terytorium całego kraju, przeanalizowano: depopulację, srebrne tsunami oraz migracje.

Zjawisko depopulacji, rozumianej jako ubytek ludności, we Wrocławiu nie występowało (rys. 1). W latach 2012-2019 liczba ludności stopniowo wzrastała – średnio rokrocznie o 1669 osób (tj. o 0,3%). Gwałtowny przyrost zaobserwowano między rokiem 2019 a rokiem 2020, wówczas liczba mieszkańców zwiększyła się o 30 723 osób (4,8%). Należy podkreślić, że tak gwałtowna zmiana nie jest w istocie spowodowana realnym przyrostem liczby mieszkańców, lecz przede wszystkim aktualizacją (urealnieniem) danych na podstawie wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021¹. W wyniku tej zmiany Wrocław stał się trzecim miastem pod względem liczby ludności w Polsce.

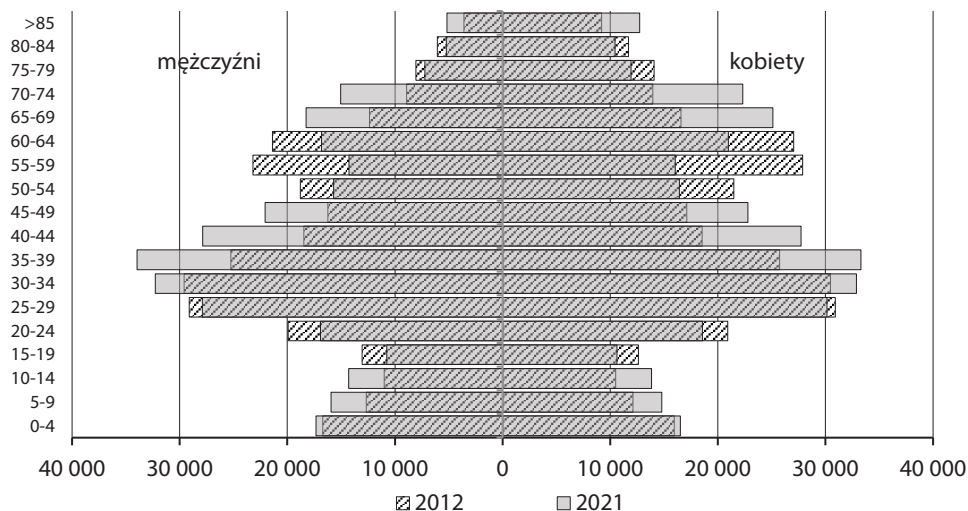
¹ Prezentowane dane statystyczne w latach 2020 i 2021 obejmują wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021. W kolejnych latach liczba mieszkańców powinna wyraźnie wzrosnąć po uwzględnieniu fali migracji ludności po inwazji Rosji na Ukrainę w 2022 roku.

Rys. 1. Zmiana liczby ludności Wrocławia w latach 2012-2021

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

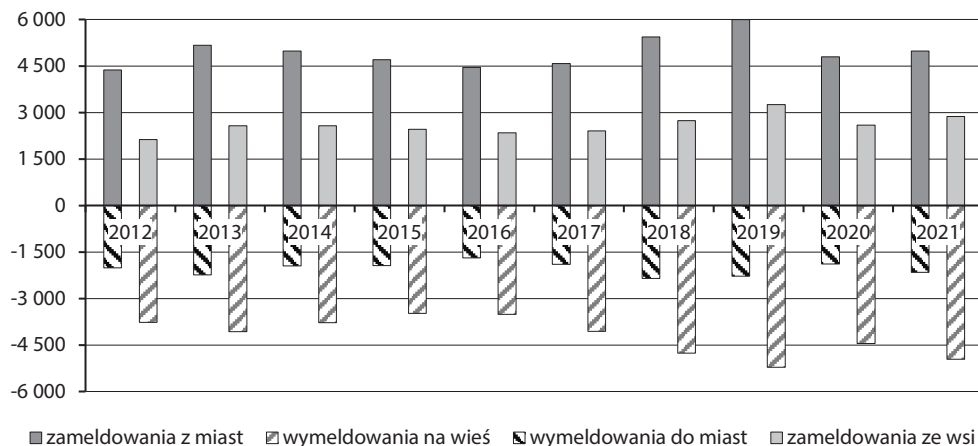
We Wrocławiu, podobnie jak w całym kraju, można zaobserwować trend srebrnego tsunami, odnoszącego się do zjawiska starzejącego się społeczeństwa (rys. 2). W 2021 r. zanotowano ujemny przyrost naturalny wynoszący -1358 (w 2012 roku -361). W stosunku do 2012 roku było o 1021 więcej urodzeń żywych, ale równocześnie o 2018 więcej zgonów. W 2021 r. 22,9% ogółu ludności stanowiły osoby w wieku poprodukcyjnym (w 2012 r. – 20,8%). W ciągu analizowanej dekady liczba mężczyzn od 65. roku życia oraz kobiet od 60. roku życia i starszych zwiększyła się łącznie o 22 863. Analizując pełną strukturę wiekową, zaprezentowaną na rys. 2, można zauważyć, że w badanym okresie największy przyrost liczby mieszkańców nastąpił w kategorii wiekowej 40-44 lata (18 582 os.), a największy spadek w grupie 55-59 lata ($-20 746$ os.).

Rys. 2. Struktura wieku i płci mieszkańców Wrocławia w latach 2012-2021

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Kolejnym analizowanym trendem są migracje, rozpatrywane w kategoriach migracji wewnętrznych (zmiany miejsca zamieszkania w obrębie kraju) oraz zewnętrznych (wyjazdy za granicę i przyjazdy do kraju w celu osiedlenia się). W analizowanej dekadzie do Wrocławia z innej gminy przybywało na pobyt stały rocznie średnio 3769 osób, a wybywało 3123 (rys. 3). W 2021 roku zarejestrowano w ruchu wewnętrznym 7854 zameldowania (w 2012 r. – 6493) oraz 7115 wymeldowań (w 2012 r. – 5782). Największy ruch migracyjny zanotowano w 2019 roku. Każdego roku liczba wymeldowań na wieś przekraczała liczbę zameldowań ze wsi (największe –2086 w 2021 roku, na co wpływ mogła mieć pandemia COVID-19).

Rys. 3. Migracje wewnętrzne w latach 2012-2021 według kierunków

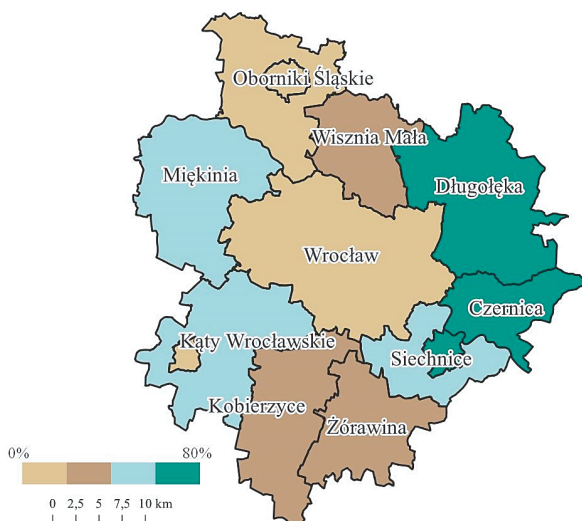
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

W przypadku migracji zagranicznych w 2021 r. zanotowano 407 zameldowań (w 2012 r. – 655) oraz 186 wymeldowań (w 2012 r. – 500). Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych wynosiło zatem 960 osób w 2021 r. oraz 866 osób w 2012 r.

4. Badane megatrendy a rozwój przestrzenny Wrocławia

Analizując megatrend migracji we Wrocławiu można zaobserwować zjawisko suburbanizacji, polegające na przemieszczaniu się ludności i podmiotów gospodarczych z centrum miasta do jego stref podmiejskich. Innym, powiązaniem z nim zjawiskiem, jest wyludnianie się centrum miasta na rzecz osiedli peryferyjnych, jednakże pozostających w granicach miasta (w szczególności znajdujących się na południu i północy Wrocławia). Największym przyrostem ludności w latach 2012-2021 na tle całego województwa dolnośląskiego charakteryzowały się przede wszystkim gminy położone w bezpośrednim sąsiedztwie Wrocławia (rys. 4). Wśród nich można wyróżnić: gminę wiejską Czernica (wzrost o 75,8% mieszkańców), gminę miejsko-wiejską

Siechnice (część miejska – o 78,9%, część wiejska – o 56,8%) oraz gminę wiejską Długołęka (o 63,9%), które charakteryzowały się również wyraźnym przyrostem liczby mieszkańców.

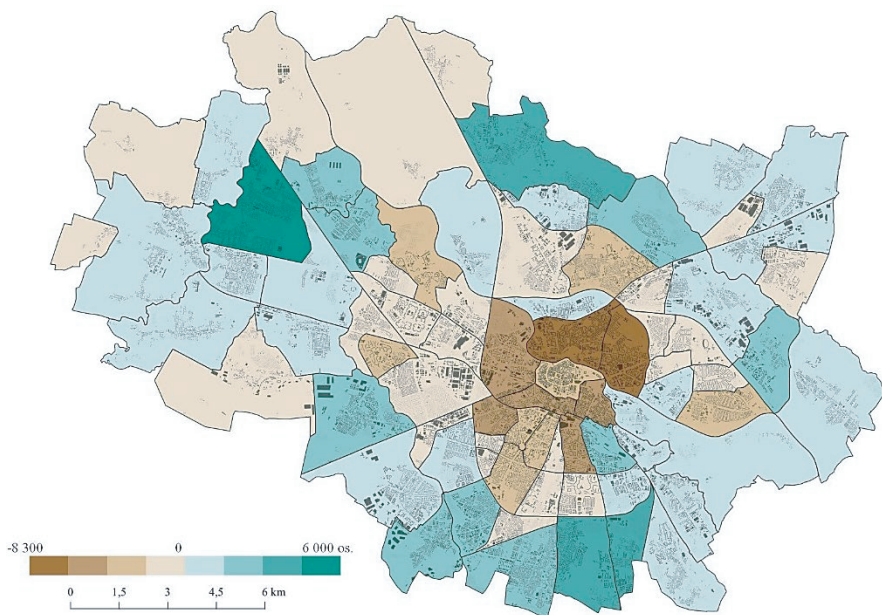
Rys. 4. Zmiana liczby ludności we Wrocławiu i gminach sąsiednich w latach 2012-2021 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Przemieszczanie się ludności Wrocławia można zaobserwować również w obrębie granic administracyjnych miasta. Największy przyrost liczby mieszkańców w latach 2012-2021 został zanotowany w rejonach urbanistycznych: Stabłowice (6014 os.), Widawa-Lipa Piotrowska-Polanowice (3612 os.), Jagodno (3456 os.), Wojszyce (3447 os.)², który to na mapie na rys. 5 został zaznaczony dwoma ostatnimi kolorami po prawej stronie skali. Natomiast największy spadek liczby mieszkańców w latach 2012-2021 został zanotowany w rejonach urbanistycznych: rejon placu Świętego Macieja (-8250 os.), rejon placu Grunwaldzkiego (-5222 os.), Huby (-3888 os.), Szczepin (-3869 os.), rejon ulicy Traugutta (-3623 os.), Gajowice (-3490 os.), Przedmieście Świdnickie (-3228 os.)³, który na mapie na rys. 5 został zaznaczony dwoma początkowymi kolorami po lewej stronie skali. Dane te przedstawiono na tle zagęszczenia zabudowy w poszczególnych częściach miasta.

² W nawiasie podano nazwy dawnych dzielnic Wrocławia, do których należały wymienione w pracy rejon urbanistyczne: Stabłowice (Fabryczna); Widawa-Lipa Piotrowska-Polanowice (Psie Pole); Jagodno, Wojszyce (Krzyki).

³ W nawiasie podano nazwy dawnych dzielnic Wrocławia, do których należały wymienione w pracy rejon urbanistyczne: rejon placu Świętego Macieja, rejon placu Grunwaldzkiego (Śródmieście); Huby, rejon ulicy Traugutta (Krzyki); Szczepin, Przedmieście Świdnickie (Stare Miasto); Gajowice (Fabryczna).

Rys. 5. Zmiana liczby mieszkańców Wrocławia w latach 2012-2021 w podziale na rejony urbanistyczne

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Systemu Informacji Przestrzennej Wrocławia (b.d.).

Pomimo opisanej suburbanizacji, Wrocław jest głównym rynkiem nieruchomości mieszkaniowych w województwie dolnośląskim, zwłaszcza gdy analizuje się rynek pierwotny. W tabeli 1 przedstawiono udział miasta w ogólnej liczbie powierzchni użytkowej lokali mieszkalnych sprzedawanych w ramach transakcji rynkowych w województwie dolnośląskim w latach 2012-2021, w podziale na rynek pierwotny i wtórny.

Tabela 1. Udział powierzchni użytkowej mieszkań we Wrocławiu, jako odsetek w województwie dolnośląskim, będących przedmiotem transakcji rynkowych w latach 2012-2021

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ogółem	48,98	57,64	51,91	55,01	55,84	51,88	50,33	46,82	32,14	47,99
Rynek pierwotny	63,80	72,71	66,21	73,51	75,53	75,99	69,06	67,10	48,49	70,70
Rynek wtórny	40,13	46,23	41,08	44,12	42,63	37,80	38,28	35,84	24,27	30,02

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Około połowa powierzchni użytkowej mieszkań nabywanych w województwie w latach 2012-2021 znajdowała się we Wrocławiu, średnio w tych latach było to ponad 49% ogółem; ponad 68% na rynku pierwotnym i ponad 38% na rynku wtórnym.

Uwzględniając wielkość mieszkania, należy stwierdzić, że najwyższy udział Wrocławia na rynku pierwotnym dotyczył mieszkań najmniejszych (do 40 m²), ale niewiele niższy był także w zakresie mieszkań większych, zwłaszcza do 80 m² (tab. 2). Na rynku wtórnym udział miasta w skali regionu wyniósł ok. 1/3 dla mieszkań o powierzchni powyżej 40 m², jednak nie większej niż 60 m², niewiele niższy był dla mieszkań najmniejszych (do 40 m²), dla mieszkań największych (powyżej 80 m² – w tej kategorii znaczący był udział domów jednorodzinnych) był zdecydowanie niższy i w roku 2021 wyniósł nieco ponad 22%. Następnie porównano strukturę przestrzenną nowych mieszkań oddanych do użytkowania w latach 2012 i 2021 według dawnych dzielnic miasta (tab. 3). W badanym okresie zmniejszyła się średnia powierzchnia użytkowa mieszkania we wszystkich jednostkach, przy czym najbardziej na Starym Mieście i w Śródmieściu – były to obszary miasta najdroższe oraz mające najmniej wolnych terenów. Liczba mieszkań w największym stopniu, ponad dwukrotnie, wzrosła w dzielnicy położonej peryferyjnie na północy miasta – Psie Pole, oraz prawie dwukrotnie – na Starym Mieście, jednakże analiza wartości absolutnych wskazuje, że w 2021 r. najwięcej mieszkań oddano do użytkowania w dzielnicach Krzyki (po-

Tabela 2. Udział powierzchni użytkowej oraz średnia cena 1 m² mieszkania według wielkości mieszkań na rynku pierwotnym i wtórnym będących przedmiotem transakcji rynkowych we Wrocławiu w 2021 r. (województwo dolnośląskie = 100)

Wyszczególnienie	Powierzchnia użytkowa (w %, województwo = 100)				Cena 1 m ² powierzchni użytkowej (województwo = 100)			
	do 40	40,1-60	60,1-80	od 80,1	do 40	40,1-60	60,1-80	od 80,1
Metraż mieszkania (w m ²)	do 40	40,1-60	60,1-80	od 80,1	do 40	40,1-60	60,1-80	od 80,1
Rynek pierwotny	76,51	72,91	72,05	62,48	110,01	109,93	110,14	113,57
Rynek wtórny	31,11	33,71	29,79	22,20	170,76	153,12	154,38	175,78

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Tabela 3. Lokale mieszkalne oddane do użytkowania – porównanie lat 2012 i 2021

Część Wrocławia (dawna dzielnica)	Liczba mieszkań		Powierzchnia użytkowa (m ²)		Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania (m ²)	
	2012	2021	2012	2021	2012	2021
Fabryczna	2 025	3 494	140 149	221 265	69,21	63,33
Krzyki	2 927	4 244	183 122	249 674	62,56	58,83
Psie Pole	1 041	2 209	69 156	134 901	66,43	61,07
Stare Miasto	229	450	14 413	17 476	62,94	38,84
Śródmieście	454	615	29 875	28 979	65,80	47,12

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

nad 4,2 tys.) i Fabryczna (prawie 3,5 tys.), w 2012 roku także te dzielnice były na czele pod względem oddanych do użytkowania mieszkań. Również pod względem powierzchni użytkowej prowadziły w obydwu analizowanych latach Krzyki i Fabryczna, natomiast największy procentowy wzrost miał miejsce na Psim Polu.

5. Wybrane działania w ramach polityki miejskiej

Postępujący proces starzenia się społeczeństwa, w szczególności dotyczący krajów rozwijających się, ukazuje coraz więcej problemów skutkujących zachwianiem równowagi społecznej. Zwiększający się odsetek osób starszych generuje wyzwania mające na celu zaspokojenie potrzeb tej złożonej i różnorodnej grupy mieszkańców (Magdziak, 2017). Polska pod koniec lat 80. XX wieku przekroczyła próg starości demograficznej, który określono na poziomie 7% (Trafiałek, 1998). Zagadnienia związane z megatrendem srebrne tsunami są już zakorzenione w świadomości naukowców oraz społeczeństwa, dlatego warto zbadać, w jaki sposób funkcjonują, jakie działania podejmują jednostki terytorialne, aby implementować rozwiązania dostosowane dla osób starszych.

Zgodnie z Europejską Kartą Ochrony Praw Człowieka w Mieście do obowiązków osób sprawujących władzę w miastach należy zagwarantowanie jakości życia wszystkich mieszkańców (Szołtysek, 2013). Wśród potrzeb osób starszych dominują prospołeczne. Należy do nich poczucie bezpieczeństwa, przynależności do grupy, przyjaźni, miłości, wsparcia i opieki, przy jednoczesnym zachowaniu niezależności. Istotne jest również poczucie szacunku i bycia potrzebnym (Garrett, 1990).

Struktura społeczno-demograficzna ludności Wrocławia w latach 2012-2021 ulegała ciągłym przemianom. Widoczny był sukcesywnie postępujący proces starzenia się społeczeństwa, przyrost liczby mieszkańców, jak również zjawisko suburbanizacji. Z drugiej strony, obserwowano szereg trudności, takich jak: słaba dostępność do usług publicznych, np. edukacyjnych, zdrowotnych, komunikacyjnych, w szczególności na peryferiach miasta. Wymagają one podjęcia odpowiednich zmian nie tylko z zakresu polityki społecznej (np. systemu opieki zdrowotnej), ale również przekształceń przestrzennych. W tym celu konieczne jest podejmowanie działań mających na celu zwalczanie chaosu przestrzennego oraz dostosowanie otoczenia do osób starszych (w tym infrastruktury społecznej i technicznej), dążąc do zwalczania ich marginalizacji społecznej.

Wrocław aktywnie włącza się w inicjatywy skierowane do osób starszych. Jednym z tego przejawów jest członkostwo Wrocławia w Globalnej Sieci Miast i Gmin Przyjaznych Starzeniu stworzonej przez WHO (*Wrocław w sieci...*, b.d.). Celem organizacji jest zwiększenie dostępności oraz integracyjnego charakteru jednostek. Wytyczne, które muszą spełniać ośrodki należące do organizacji, to uwzględnianie różnorodnej specyfiki potrzeb seniorów, eliminowanie i przeciwdziałanie wykluczeniu tej grupy społecz-

nej oraz reagowanie na pojawiające się nowe potrzeby osób starszych (Lechowska, 2018). Zakres działalności miast i gmin członkowskich koncentruje się na 8 kluczowych obszarach: przestrzeń publiczna, transport, mieszkalnictwo, partycypacja społeczna, aktywność obywatelska, komunikowanie się i dostęp do informacji, wsparcie środowiskowe i usługi zdrowotne (*Global age-friendly cities: A guide*, 2007).

W 2022 r. Wrocław w trosce o potrzeby osób starszych powołał Rzecznika Seniora i Opiekuna, którego zadaniem jest reprezentowanie osób starszych, badanie i interweniowanie w sytuacjach naruszenia prawa czy wystąpienia nieprawidłowości. W ramach działalności tego organu wyodrębniono Wrocławski Fundusz Senioralny, co stanowi dobry prognostyk podnoszenia jakości życia osób po 60. roku życia w przestrzeni Wrocławia (*Dla seniorów...*, 2022).

Omawiając inicjatywy, warto przybliżyć program „Wrocław w oczach seniora” koordynowany przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej we Wrocławiu. Był to jednorazowy program, ale podkreślił on rolę poczucia bycia częścią wspólnoty lokalnej, aktywizacji i integracji środowiska osób starszych, istotę i potrzebę samorealizacji bez względu na wiek. Ze względu na pozytywne wartości wynikające z uczestnictwa w programie warto byłoby nadać mu charakter cykliczny (*Wrocław w oczach seniora*, 2022).

Kolejnym megatrendem będącym wyzwaniem dla Wrocławia jest migracja, a w konsekwencji zjawisko suburbanizacji (migracji użytkowników miasta z centrum na przedmieścia, często na obszary wiejskie, poza granice administracyjne ośrodka miejskiego). Uzasadnieniem tego procesu jest obniżenie jakości warunków funkcjonowania w strefach centralnych miasta, wzrost kosztów tego funkcjonowania oraz ograniczenie i brak perspektyw rozwoju przestrzennego. Jest to efekt decyzji lokalizacyjnych (Heffner, 2016). Negatywnymi skutkami suburbanizacji dla ośrodków wielkomiejskich jest zmniejszenie liczby młodych osób będących w wieku produkcyjnym oraz ich potomstwa w wieku przedprodukcyjnym, które stanowią potencjał społeczny. Dodatkowo osoby opuszczające miasto charakteryzują się często stabilną sytuacją zawodową i są dobrze sytuowane finansowo, więc w strukturze miasta następuje zwiększenie odsetka osób o mniejszych dochodach. W rezultacie rdzenne miasta odnotowują niższe dochody oraz wzrastają wydatki na zaspokojenie potrzeb osób w wieku poprodukcyjnym. Ukazuje to, dlaczego ograniczenie i przeciwdziałanie temu zjawisku jest tak ważne dla ośrodków miejskich (Szukalski, 2015).

Wrocław podejmuje działania, które mają zapobiec suburbanizacji, poprawiając jakość szeroko pojętych warunków życia w mieście. Jednym z przykładów jest pilotażowy projekt „Osiedla kompletne”. Wdrożenie projektu ma na celu wykreowanie modelu osiedla, które jest przyjazne dla mieszkańców i zaspokaja ich wszystkie podstawowe potrzeby, w tym dostęp do zieleni. Projekt składa się z 3 etapów:

- rozpoznanie potrzeb mieszkańców,
- prace projektowe,
- ocena wyników przez mieszkańców oraz wprowadzenie modyfikacji.

Ostateczne wytyczne mają być wskazówkami dla programowania rozwoju Wrocławia. Ponadto są źródłem interakcji mieszkańców, dają możliwość pobudzenia ich aktywności i są narzędziem do współtworzenia samodzielnej i silnej społeczności lokalnej. W ramach funkcjonowania projektu wyróżniono 6 przenikających się elementów miasta kompletnego: życie społeczne, ruch, wypoczynek i zdrowie, odporność osiedla na zmiany klimatu, zrównoważone budownictwo, budownictwo, dostępność i tożsamość miejsca (*Mapy kompletne, b.d.*).

Kolejnym przykładem aktywności władz miejskich Wrocławia na rzecz tworzenia przyjaznej przestrzeni życia dla mieszkańców jest Program Rewitalizacji Wrocławia. W drodze uchwały Gmina Wrocław zidentyfikowała obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji na osiedlach: Brochów, Kleczków, Księżę, Nadodrze, Ołbin, Plac Grunwaldzki, Przedmieście Oławskie, Przedmieście Świdnickie. Program obejmuje: diagnozę obszarów problemowych, określenie głównych pól interwencji wraz z wyznaczeniem celów operacyjnych, kompleksowe działania rewitalizacyjne, włączenie społeczności lokalnej do uczestnictwa w procesie zmian, optymalizację rozwiązań w celu zwiększenia ich trwałości oraz zastosowanie różnorodnych źródeł finansowania.

(a)

(b)

Rys. 6. Kamienice wyremontowane w ramach programu rewitalizacji Wrocławia: przy ul. Łukasieńskiego (a) oraz ul. Mierniczej (b)

Źródło: (Przedsiębiorczy Wrocław, b.d.).

Wrocław zwiększa swój potencjał również za pomocą współtworzenia miasta wraz z mieszkańcami. Narzędziem świadczącym o tym jest budżet partycypacyjny, w którego skład wchodzi 3 projekty: Wrocławski Budżet Obywatelski (WBO), Fundusz Osiedlowy oraz Mikrogranty. WBO to program towarzyszący mieszkańcom Wrocławia

od 10 lat. W ramach jego funkcjonowania zrealizowano ponad 400 inwestycji. Pierwszym etapem tej inicjatywy jest zbieranie od mieszkańców propozycji lokalnych inwestycji. Następnie dokonywana jest weryfikacja formalna i merytoryczna. Projekty, które spełniają przyjęte kryteria, podlegają głosowaniu i na podstawie wyników końcowych realizowane są inwestycje. W efekcie sukcesu i pozytywnego przyjęcia przez mieszkańców WBO władze miejskie uruchomiły kolejny projekt – Fundusz Osiedlowy. W odróżnieniu od WBO formalnie zgłaszającymi pomysłodawcami projektów są rady osiedli, które wcześniej dokonują konsultacji z mieszkańcami. Dodatkowo każde z osiedli ma zagwarantowaną kwotę finansowania wyliczoną na podstawie poniższego wzoru (*Budżet partycypacyjny*, b.d.).

$$F_n = \left[\left(0,9 \times \frac{M_n}{M} + 0,1 \times \frac{P_n}{P} \right) \times 0,6F \right] + \frac{0,4F}{48},$$

gdzie: F – kwota Funduszu Osiedlowego, F_n – kwota na osiedle, M_n – liczba mieszkań na osiedlu, M – liczba mieszkań – całe miasto, P_n – powierzchnia osiedla, P – powierzchnia miasta.

Trzeci program – Mikrogranty – ma charakter ogólnomiejski. Zakłada on wsparcie oddolnych inicjatyw lokalnych. Fundusze przekazywane są na różnorodne formy aktywizacji, działalność społeczną, edukacyjną, rekreacyjną, kulturalną. Przesłanie płynące z funkcjonowania Mikrograntów to: lokalne wydarzenia organizowane przez mieszkańców i dla mieszkańców (*Budżet partycypacyjny*, b.d.).

6. Podsumowanie

Reasumując, należy stwierdzić, że megatrendy oddziałują na przestrzeń poszczególnych miast oraz obszarów wiejskich i jest to w znacznym stopniu niezależne od działań podejmowanych w skali lokalnej, regionalnej czy nawet krajowej. Jednakże pewne dostosowania na poziomie polityki miejskiej, w tym polityki rozwoju przestrzennego, mogą i powinny mieć miejsce. Przykładem mogą być działania zmierzające do zapobiegania i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu (w tym cyfrowemu) seniorów czy do poprawy jakości życia w mieście i tym samym zachęcania do osiedlania się różnych grup społecznych na obszarach zurbanizowanych. Ponadto warto podkreślić, że obserwacja megatrendów w przestrzennym wymiarze międzynarodowym pozwala na przewidywanie zmian, które nastąpią z dużym prawdopodobieństwem w kolejnych latach i dziesięcioleciach w lokalnym otoczeniu miejskim, co daje możliwość przygotowania się na te zmiany.

Bibliografia

- Bajor, E. i Kłosowski, G. (2015). Metody identyfikacji i ocena wpływu megatrendów na biznes lokalny i globalny. *Przegląd Organizacji*, 12(911).
- Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego. (GUS). Pobrano z <https://bdl.stat.gov.pl>
- Budżet partycypacyjny*. (b.d.). Pobrano 26 marca 2023 <https://www.wroclaw.pl/rozmawia/budzet-partycypacyjny>
- Dla seniorów*. (2022). Pobrano 24 marca 2023 <https://www.wroclaw.pl/dla-mieszkanca/dla-seniorow>
- Garrett, G. (1990). *Potrzeby osób starszych*. Warszawa: PZWL.
- Global age-friendly cities: A guide*. (2007). WHO.
- Heffner, K. (2016). Proces suburbanizacji a polityka miejska w Polsce. W: T. Marszał (red.), *Miasto – region – gospodarka w badaniach geograficznych*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Infuture Institut. (b.d.). *Mapa trendów*. Pobrano 26 marca 2023 z <https://infuture.institute/mapa-trendow/>
- Korenik, S. (2013). Rozwój lokalny w świetle globalnych trendów ze szczególnym uwzględnieniem kryzysu. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, (284).
- Lechowska, M. (2018). Miasto przyjazne starzeniu w kontekście dostępności przestrzennej na przykładzie Łodzi. *Studia KPZK*, (272).
- Lokalny program rewitalizacji Wrocławia. (b.d.). Pobrano 26 marca 2023 z <https://bip.um.wroc.pl/artukul/305/5089/lokalny-program-rewitalizacji-wroclawia>, dostęp 26.03.2023
- Magdziak, M. (2017). Miasto dostępne dla osób starszych. *Studia KPZK*, (176).
- Mapy kompletne*. (b.d.). Pobrano 26 marca 2023 z <https://geoportal.wroclaw.pl/mapy/kompletne/>, dostęp 26.03.2023 r.
- Naisbitt, J. (1982). *Megatrends: Ten new directions transforming our lives*. Warner Books: Nowy Jork.
- Prandbecki, K. (2012). Rola megatrendów w przewidywaniu przyszłości. *Przyszłość. Świat-Europa-Polska*, (2).
- Przedsiębiorczy Wrocław*. (b.d.). Pobrano 26 marca 2023 <https://www.wroclaw.pl/przedsiębiorczy-wroclaw/najpiekniejsze-kamienice-wyremontowane-w-2022-2023-roku-we-wroclawiu-zdjecia>
- Stacewicz, J. (1996). *Megatrendy a strategia i polityka rozwoju*. Warszawa: DW Elipsa.
- System Informacji Przestrzennej Wrocławia. (b.d.). Pobrano z <https://geoportal.wroclaw.pl/>
- Szołtysek, J. (2013). Miasta przyjazne seniorom. *Studia Miejskie*, (10), cyt. za *Global age-friendly cities: A guide*. (2007). WHO.
- Szukalski, P. (2015). *Suburbanizacja obszarów wielkomiejskich w Polsce. Demografia i Gerontologia Społeczna – Biuletyn Informacyjny*, (4).
- Śleszyński, P. i Kukołowicz, P. (2021). *Społeczno-gospodarcze skutki chaosu przestrzennego*. Warszawa: Polski Instytut Ekonomiczny.
- Trafiałek, E. (1998). *Życie na emeryturze w warunkach polskich przemian systemowych. Studium teoretyczno-diagnostyczne*. Kielce: Wydawnictwo Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach.
- Wrocław w sieci Miast Przyjaznych Starzeniu się Światowej Organizacji Zdrowia (WHO)*. (b.d.). Pobrano 23 marca 2023 z <http://www.seniorzy.wroclaw.pl/wroclaw-w-who>
- Wrocław w oczach seniora*. (2022). Pobrano 24 marca 2023 z <https://mops.wroclaw.pl/projekty-i-programy/wroclaw-w-oczach-seniora-2022-r>

Selected Megatrends Affecting the Space of Wrocław in 2012-2021

Abstract: The subject of the study is selected demographic megatrends analyzed from the point of view of the development of Wrocław urban space. The research period covers the years 2012-2021. The study aims to provide a general description of the course and impact of selected megatrends in local conditions on the example of Wrocław. The methods used are: descriptive, graphical, simple statistical methods, comparative analysis, and case study. The main conclusions are: trends of the silver tsunami and migration to non-urbanized areas (and related suburbanization) were observed in Wrocław in the research period; however, there was no depopulation phenomenon. Megatrends are inevitable, but it is possible to adapt to them locally, e.g. through urban and spatial policies. It is crucial to observe and react to changes occurring in the city space on an ongoing basis and to analyze the changes taking place in the international dimension, which may affect the local economy in the coming years.

Keywords: silver tsunami, migration, suburbanization, spatial development, housing real estate.